

Tapio Määttä – Niko Soininen

Lakimies
7–8/2016
s. 1028–1053

Ympäristöoikeudellisen ratkaisun teorian rakenneosat ja ominaispiirteet

HAKUSANAT: ympäristöoikeus, tulkinta, argumentaatio, yleiset opit, oikeuslähdeoppi

1. Johdanto ja kysymyksenasettelu

Oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opit muodostavat oikeudellisen ajattelun ja oikeudellisten käytäntöjen menetelmällisen ytimen. Oikeudellisen ratkaisun teoriaan, normiteoriaan ja oikeudelliseen argumentaatioon painottuvan yleisen oikeusteorian perustavanlaatuinen asema kaikille opiskelijoille pakollisena oppiaineena juristikoulutuksessa pohjautuu juuri tähän oletukseen lainsoveltamista suuntaavista yleisistä, eri oikeudenaloille yhteisistä oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opeista.

Oikeuslähteitä käytetään eri oikeudenaloilla ja niiden sisälläkin eri sääntelyalueilla kuitenkin jossakin määrin eri tavoin.¹ Eri oikeudenalat voivat poiketa toisistaan esimerkiksi oikeuslähteiden keskinäisen painoarvon, sallittujen oikeuslähteiden joukon ja oikeuslähteiden käyttösääntöjen osalta ehkä enemmän kuin oikeusteorian yleisesitysten perusteella voisi olettaa.² Joillakin oikeudenaloilla,

* *Tapio Määttä*, OTT, ympäristöoikeuden professori, Itä-Suomen yliopisto. Sähköposti: tapio.maatta@uef.fi. *Niko Soininen*, OTT, ympäristöoikeuden ja yleisen oikeustieteen yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto. Sähköposti: niko.soininen@uef.fi. – Artikkelin on tehnyt Suomen Akatemian rahoittamassa akatemiahankkeessa Water Management and Peat Production: From Relevant Facts to Effective Norms (WAPEAT, päätösnumero 263465).

1. Ks. ympäristöoikeuden osalta esim. *Pekka Vihervuori*: Ympäristöoikeuden ja esineoikeuden suhteesta. Teoksessa *Esineoikeuden rajat*. Turku 1989 s. 26–51, s. 48; *Tapio Määttä*: Soft law kansallisen oikeuden oikeuslähteenä. Tutkimus oikeudellisen ratkaisun normipremissin muodostamisen perusteista ympäristöoikeudessa. Oikeustiede–Jurisprudentia 2005 s. 337–460, s. 341–342; *Kari Kuusiniemi*: Ympäristöllisen päätöksenteon erityispiirteistä. Teoksessa *Kari Kuusiniemi – Ari Ekroos – Anne Kumpula – Pekka Vihervuori*: Ympäristöoikeus. Toinen, uudistettu painos. Helsinki 2013 s. 185–206, s. 197–206. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin puhuttu myös yleisistä ja oikeudenalakohtaisista oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opeista, ks. esim. *Sampo Mielityinen*: Vahingonkorvausoikeuden periaatteet. Helsinki 2006 s. 18. Tällöin on ehkä ajateltu, että oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opit ovat osin kaikille oikeudenaloille yhteisiä, mutta samalla ne sisältävät myös osin eri sääntelyalueille ominaisia piirteitä.
2. Myös mm. *Fisher ym.* (*Elisabeth Fisher – Bettina Lange – Eloise Scotford – Cinnamon Carlane*: Maturity and Methodology: Starting a Debate about Environmental Law Scholarship. *Journal of Environmental Law* Vol. 21 No. 2 (2009) s. 213–250, s. 246–247) ovat korostaneet ympäristöoi-

kuten ympäristöoikeudessa, esimerkiksi kansainväliset valtiosopimukset ja eu-rooppaoikeudelliset oikeuslähteet ovat keskeisiä, kun taas joillakin toisilla oikeudenaloilla niiden merkitys voi olla vähäisempi.³

Ympäristöoikeudellista argumentaatiota, harkintaa, perustelutapoja, normityyppejä ja oikeuslähdeoppia koskeva tutkimus on viimeisen vuosikymmenen aikana lisääntynyt.⁴ Tätä voinee pitää eräänä ilmentymänä siitä, että ympäristöoikeudellisten normien tulkintaan liittyy sellaisia ominaispiirteitä, joiden tunnistaminen on alan perustutkimuksessa tärkeää.

Arvioimme tässä esityksessä oikeudellisen ratkaisun teoriaa osana ympäristöoikeuden yleisiä oppeja. Mistä rakenneosista ympäristöoikeudelle erityiset oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opit rakentuvat ja mitä ominaispiirteitä niihin sisältyy?

Ymmärrämme oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opit kokonaisuudeksi, johon sekä lainsoveltajien että oikeustieteen tutkijoiden oikeudellinen päättely perustuu. Oikeudellisen ratkaisun perusteet sekä niiden velvoittavuus ja keskinäiset suhteet ovat *oikeuslähdeopin* ydinalue. *Tulkinta- ja argumentaa-*

keudellisen metodikeskustelun tärkeyttä ja sen yhteyksiä yleisempään oikeustieteen metodikeskusteluun. – Ympäristöoikeudellisen tulkinnan ominaispiirteiksi tunnistamamme teemoja ei ole tämän esityksen rajoissa mahdollista vertailla tai suhteuttaa muilla oikeudenaloilla käytävään vastaavaan keskusteluun. Esimerkiksi rikosoikeuden piirissä on pitkään käyty samantyyppistä keskustelua oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opeista, ks. esim. Mika Huovila – Raimo Lahti – Timo Ojala (toim.): Rikostuomion perusteleminen. Helsinki 2005. Saatavana osoitteesta: <http://www.oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/fi/index/julkaisut/rikostuomionperusteleminen.html> (24.9.2016).

3. Ks. kansainvälisten sopimusten ja Euroopan unionin ympäristösääntelyn merkityksestä kansalliselle ympäristöohjaukselle sekä kansainvälisistä oikeuslähteistä kansallisen ympäristölainsäädännön soveltamisessa *Anne Kumpula – Tapio Määttä – Jukka Similä – Leila Suvantola*: Näkökulmia monitieteiseen ympäristöoikeuteen. Turku 2014 s. 45–48, 56–59 ja 112–115.
4. Keskeisiä kotimaisia ympäristöoikeudellisen ratkaisun teoriaa kehittäneitä tutkimuksia ovat: *Kari Kuusiniemi*: Biodiversiteetin suojeleminen ja oikeusjärjestyksen ristiriidat. Oikeustiede–Jurisprudentia 2001 s. 155–306; *Aleksi Heinilä*: Tulkinta ja toiminta. Oikeus 2005 s. 262–275; *Määttä OTJP* 2005; *Tero Laakso*: Oikeuden ja ekologian yhteyksiä. Oikeus 2006 s. 611–622; *Antti-Jussi Lankinen*: Oikeudellisen tulkinnan luonteesta – ajatuksia juridisesta hermeneutiikasta. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2007 s. 7–44; *Tapio Määttä*: Lainsäätäjän kunnioittamisasenne, tavoitteellinen laintulkinta ja lakien tavoitesäännökset vallitsevassa tuomariniideologiassa. Teoksessa Auri Pakarinen – Anna Hyvärinen – Kaijus Ervasti (toim.): Lainvalmistelu, tutkimus, yhteiskunta. Jyrki Talan juhlakirja. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2011 s. 207–226; *Niko Soininen*: Ympäristöoikeudellisen intressivertailun systematisointia. Lakimies 2012 s. 102–124; *Tapio Määttä*: Lakien väliset suhteet oikeudellisen ratkaisun teorian haasteena: ristiriita-ajattelusta yhteensovittamismalliin. Lakimies 2013 s. 171–191; *Jussi Kauppila*: Vesienhoitosuunnitelma ja lupaharkinta – Osa 1: Lähtökohtia vedenlaatonormin muodostumiselle. Ympäristöjuridiikka 1/2014 s. 47–78; *Niko Soininen*: Yhteensovittamisajattelun rakenteistuminen vesioikeuden metatavoitteeksi. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2014 s. 125–187; *Antti Belinskij – Tiina Paloniitty – Niko Soininen*: Tulkinnan arvosidonnaisuus ympäristöoikeudessa. Lakimies 2015 s. 613–633 ja *Niko Soininen*: Vesioikeudellinen perusteluvollisuus. Tutkimus vesilain intressivertailuperustelujen oikeudellisista edellytyksistä. Helsinki 2016.

tio-opit taas määrittävät oikeudellisten tekstien tulkinnan menetelmät eli esimerkiksi laeista löytyvien epäselviltä vaikuttavien ilmaisujen merkityssisällön täsmentämisen tavat.⁵

2. Normi- ja tulkintalähteiden hierarkia

2.1. Tulkinnan kohteita ja tulkinnan apuvälineitä

Oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa oikeusnormin keskeinen, lainsoveltajaa kiinnostava ominaisuus on oikeusnormin mahdollinen *velvoittavuus*. Oikeusnormin velvoittavuus ja velvoittavuuden luonne on tunnistettavissa vain oikeuslähteiden kautta.⁶ *Aarnion* ja *Peczenikin* hierarkkinen jaottelu vahvasti ja heikosti velvoitaviin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin on tunnettu tapa määritellä yleisesti ja abstraktisti erilaisten oikeuslähteiden velvoittavuuden lähtökohtainen luonne.⁷ Jäsentelystä on muodostunut vaikutusvaltainen ja tärkeä, vaikka sen on jo pitkään ymmärretty olevan monelta osin rajoittunut ja liian pelkistetty. Oikeuslähteiden lähtökohtainen hierarkkinen velvoittavuus on mallin teoreettisesta kritiikistä huolimatta ankkuroidunut vahvasti osaksi vallitsevaa tuomarideologiaa.⁸

Aarnion ja Peczenikin jaottelun keskeinen anti on huomion kiinnittäminen oikeuslähteiden erilaisiin tehtäviin oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa. Oikeuslähteet antavat tietoa oikeusnormeista kahdessa merkityksessä. Yhtäältä oikeuslähteet ovat tulkinnan kohteita (normilähteitä) ja toisaalta tulkinnan apuvälineitä (tulkintalähteitä).⁹ Julkisoikeudessa – ja sen osana myös ympäristöoikeudessa – ainoastaan vahvasti velvoittava oikeuslähde voi lähtökohtaisesti

5. Käsitteellinen jaottelu oikeuslähteiden ja tulkinta- ja argumentaatio-oppien välillä on perinteinen. Oikeuskirjallisuudessa erottelua käytetään kylläkin useissa eri merkityksissä, ks. ja vrt. käsillä olevan esityksen kannalta esim. *Aulis Aarnio*: Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. Helsinki 1989 s. 217–218 ja 256–259.

6. Kun oikeusnormin velvoittavuus on tunnistettavissa vain oikeuslähteiden kautta, normilla ei ole lainkaan velvoittavuutta oikeuslähteistä irrallaan. Ks. tältä osin *Aleksander Peczenik*: The Basis of Legal Justification. Lund 1983 s. 46; *Aleksander Peczenik*: On Law and Reason. Dordrecht 1989 s. 34.

7. *Aarnio* 1989 s. 220–221; *Peczenik* 1989 s. 319–321; *Aleksander Peczenik*: Coherence, Truth and Rightness in the Law. Teoksessa Partick Nerhot (ed.): Law, Interpretation and Reality. Essays in Epistemology, Hermeneutics and Jurisprudence. Dordrecht 1990 s. 275–309, s. 288–290.

8. Ks. perinteisen suomalaisen oikeuslähdeopin kehityksestä, oikeudellisesta merkityksestä ja kritiikistä esim. *Juha Karhu*: Perusoikeudet ja oikeuslähdeoppi. Lakimies 2003 s. 789–809.

9. Ks. erottelusta normilähteiden ja tulkintalähteiden välillä *Kimmo Nuotio*: Oikeuslähteet ja yleiset opit. Lakimies 2004 s. 1267–1291, s. 1270. Ks. erottelun ympäristöoikeudellisesta kritiikistä *Määttä OTJP* 2005 s. 412–414, joka korostaa, että erottelu vaatii toimiakseen lisäkehittelyä.

perustuslain (731/1999, PL) 2.3 §:n valossa muodostaa ratkaistavan tapauksen oikeudellis-normatiivisen perustan (tulkinnan viimekätisen kohteen).¹⁰ Heikommin velvoittavat oikeuslähteet, kuten esityöt, ennakkoratkaisut ja soft law, voivat puhdasoppisesti ajatellen toimia lähtökohtaisesti ainoastaan tulkinnan kohteena olevan normilähteen täsmentämisen välineinä.¹¹ Siinä missä vahvasti velvoittavat oikeuslähteet voivat ilmaista sekä sovellettavia normeja että normien tulkinnallisen täsmentämisen välineitä, heikommin velvoittavat oikeuslähteet toimivat ainoastaan tulkinnallisen täsmentämisen apuvälineinä.

2.2. Vertikaalinen ja horisontaalinen oikeuslähteiden hierarkia

Normi- ja tulkintalähteiden välillä tehtävään hierarkkiseen jaotteluun on syytä tehdä kaksi merkittävää varaumaa. Ensiksi, hierarkia lähteiden välillä toimii samanaikaisesti sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti ja hierarkian rationaliteetti vaihtelee sen mukaan, onko kysymys normilähteestä vai tulkintalähteestä. Perinteinen analyttinen erottelu vahvasti ja heikosti velvoittavien sekä sallittujen oikeuslähteiden välillä kuvastaa lähinnä vain näiden oikeuslähdekategorioiden velvoittavuuden vertikaalista painoarvoeroa, mikä on erottelun keskeinen puute.¹²

Teoreettisessa mielessä hierarkkista rationaliteettia on mahdollista jatkaa horisontaalisesti myös yksittäisen oikeuslähdekategorian, kuten oikeustapausten, sisäisiin keskinäissuhteisiin. Horisontaalisessa mielessä oikeuslähteiden luokittelu yhdistää *lex superior*- *lex posterior*- ja *lex specialis* -metanormeista tutun rationaliteetin – ilman normien konfliktitilanteeseen liittyvää konnotaatiota – oikeuslähdetyyppin sisäiseen painoarvoeroteluun. Esimerkiksi unionin

10. Tulkinnan kohteena oleva vahvasti velvoittava oikeuslähde voi sisältyä unionin oikeuteen tai kansalliseen oikeuteen.

11. Oikeuslähdeopillisissa yhteyksissä soft law -käsitteellä viitataan oikeudellisen ratkaisutoiminnan tulkintalähteistön monimuotoistumiseen, ks. *Määttä* OTJP 2005 s. 385–393 ja passim. Soft law on muodollisesti ei-velvoittavaa eli toisin sanoen tällaisen aineiston taustalla ei ole laissa olevaa yksilöityä valtuussäännöstä. Tämä tarkoittaa, että soft law ei voi olla oikeudellisen ratkaisun yksinomainen peruste. Se voi oikeudellisessa päätöksenteossa olla vain muita oikeuslähteitä täydentävä oikeuslähde. Vrt. käsitteistön osalta *Määttä* OTJP 2005 s. 400, jossa soft law’sta käytetään oikeusnormin käsitettä.

12. Nykyisin on selvää, että unionin oikeus sisältyy oikeuslähdeopilliseen jaotteluun vahvasti velvoittavana normilähteenä ja tulkintalähteenä. Tältä osin käsillä olevaa jaottelua kohtaan aiemmin useissa yhteyksissä esitetty perusteellista kritiikkiä ei ole tarpeen toistaa. Ks. kritiikistä ja oikeuslähdeopillisen jaottelun täydennyksistä unionin oikeuden osalta esim. *Raimo Siltala*: Oikeustieteen tieteenteoria. Helsinki 2003 s. 201–202.

tuomioistuimen ratkaisukäytäntö ohittaa ristiriitatilanteessa kansallisen oikeuskäytännön.¹³

Edelleen oikeuskäytännön tulkinnallista painoarvoa arvioitaessa merkitystä on annettava sille, onko päätös annettu KHO:ssa vuosikirjapäätöksenä vahvennetussa kokoonpanossa vai julkaisemattomana rutiiniratkaisuna. Vuosikirjapäätöksiin liittyy ainakin KHO:n oman arvion mukaan vahvennettu rooli oikeus- ja viranomaiskäytännön ohjaajana.¹⁴ Vuosikirjaratkaisut ovat korkeimman hallinto-oikeuden päätöksistä tulkinnallisesti painavimpia.

Horisontaalinen hierarkia sisältää muitakin elementtejä. Ratkaisun tulkinnalliseen painoarvoon vaikuttaa myös se, ilmentääkö päätös tuomioistuimen viimeistä kantaa (posterior-rationaliteetti)¹⁵ ja kuinka tarkasti tapauksen tosiseikasto ja soveltamistilanne vastaa tulkinnallisen analogian kohteena olevaa uutta tapausta (specialis-rationaliteetti).¹⁶ Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännössä vuosikirjapäätöksenä vahvennetussa kokoonpanossa annettu, oikeusohjeen ajankohtaisuuden osalta viimeisin ja tulkinnallisen analogian osalta täsmäävä tapaus on oikeuskäytäntölähteiden painavinta tulkinnallista ainesta.

Vertikaalisen oikeuslähdehierarkian tapaan myös horisontaalisen – superior, specialis ja posterior – rationaliteetin varaan rakennettavaan oikeuslähdehierarkiaan sisältyy haasteita. Normilähteiden osalta specialis-rationaliteettia on kritisoitu siitä, että se jättää piiloon PL 2.3 §:äänkin sisältyvän ajatuksen ympäristöoikeudellisen ratkaisutoiminnan lainalaisuudesta ja vahvasti velvoittavien normilähteiden yhteensovittamisesta.¹⁷ Tulkinnallinen haaste perustuu jäljempänä tarkemmin analysoitavaan ympäristösäätelyn eri alueiden integroitumiseen toisiinsa yhä monimutkaisemmaksi verkoksi. Normilähteiden ilmentämien ratkaisunormien välisten ristiriitojen ratkaisussa specialis-rationaliteetti on harvoin hyödyllinen. Normien rinnakkaisuuden ja päällekkäisyyden ensisijaisuuteen sitoutuva sekä normien yhteensovittamisen keskeisyyttä korostava tulkinta-asette on ympäristöoikeudessa hyvin luonteva johtuen lainsäädännön systemaattisesta rakenteesta.

13. Tämä koskee lähinnä tilanteita, joissa unionin tuomioistuimen antama uusi ratkaisu muuttaa aiemmin annettujen kansallisten linjaratkaisujen oikeuslähdeopillista asemaa. Tästä esimerkkinä voidaan mainita vesipuitedirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puitteista, EYVL L 327, 22.12.2000 s. 1) tilatavoitteiden ja heikentämiskiellon velvoittavuudesta kansallisessa oikeudessa annetut linjaratkaisut (esim. KHO 2010:32) ja näiden linjausten kyseenalaistuminen unionin tuomioistuimen *Weser*-ratkaisun (C-461/13) valossa.

14. Internetsivuillaan KHO kuvaa vuosikirjapäätöksiä periaatteellisesti merkittävimmiksi ratkaisuihin, ks. <http://www.kho.fi/fi/index/maatoksia/vuosikirjapaatokset.html> (21.1.2016).

15. Korkein hallinto-oikeus ei tältä osin ole sidottu aiempiin ”prejudikaatteihinsa”. Ks. myös KHO 2013:173.

16. Tämä on yleisesti hyväksytty lähtökohta oikeustapausanalogiaa koskevassa teoreettisessa keskustelussa, ks. kokoavasti *Siltala* 2003 s. 346–347.

17. Ks. *Määttä* LM 2013 s. 190–191.

Myös posterior-rationaliteettia voidaan normilähteiden osalta kritisoida niissä tapauksissa, joissa myöhempi lainsäädäntö ei ole eksplisiittisesti kumonnut aiemmin voimassa ollutta lainsäädäntöä. Velvoite normilähteiden yhteensovittamiseen on *specialis-* ja *posterior -rationaliteettia* voimakkaampi. Tällöin normilähteet noudattavat horisontaalisessa mielessä selkeästi ainoastaan superior-rationaliteettia, jota PL 106 §:n mukainen perustuslain etusija ilmentää.¹⁸ Tätä vastoin tulkintalähteiden osalta horisontaalinen hierarkia toimii samanaikaisesti kaikkien kolmen rationaliteetin mukaisesti.

Toiseksi, vertikaalinen hierarkia normi- ja tulkintalähteiden välillä on josain määrin ongelmallinen, koska myös tulkintalähteet vaativat täsmentävää tulkintaa. Jotta esimerkiksi hallituksen esitystä voitaisiin käyttää lain epäselvän ilmaisun täsmentämisessä tulkintalähteenä, sitä voidaan ensin joutua tulkinnallisesti täsmentämään. Hallituksen esitys on tällöin ensivaiheessa tulkinnan kohde ja tulkinnan kautta täsmennettynä lakia täsmentävä tulkintalähde. Hallituksen esityksen epäselvän ilmaisun tulkinnallinen täsmentäminen on käytännössä esimerkiksi lain sanamuodon ja esitöissä ilmaistun tavoitteen dialogista vertailua, jolloin kaavamainen ajatus heikosti velvoittavien lain esitöiden luonteesta vain tulkintalähteenä antaa oikeudellisesta ratkaisutoiminnasta puutteellisen kuvan.

Vertikaalinen hierarkia vahvasti velvoittavan normilähteen (laki) ja heikommien velvoittavan tulkintalähteen (esim. lain esityöt, oikeuskäytäntö tai soft law) välillä hämärtyy myös sen vuoksi, että usein tulkinnan kohteena olevan normilähteen ilmaisema normi on siinä määrin tulkinnanvarainen, että tulkintalähteet nousevat tosiasiaassa ratkaisevaan asemaan. Vesilain (587/2011, VL) intressivertailu (VL 3:4.2) tai maa-aineslain (555/1981, MAL) kaunis maisemakuva (MAL 2.1 §) ovat tästä hyviä esimerkkejä.¹⁹ Kysymys nousee esille myös, kun lainopillisesti täsmennetään, mitä tarkoittaa eri ympäristölaeissa säädetty velvollisuus lupapäätöksiä tehtäessä ”ottaa huomioon” esimerkiksi jokin suunnitelma tai vastaava muu asiakirja.²⁰

18. Normilähteiden osalta myös superior-rationaliteettia rajoittaa yhteensovittamisvelvoite. Ks. perustuslain ja tavallisen lain yhteensovittamisesta oikeuskäytännössä esim. KKO 2004:26; Veli-Pekka Viljanen: Perusoikeuksien soveltamisala. Teoksessa Pekka Hallberg – Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen – Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen (toim.): Perusoikeudet. WSOY Lakitieto 2011 s. 89–138, s. 125–129. Toinen hierarkkinen etusija-asetelma rakentuu kansallisen oikeuden ja unionin oikeuden välille, ks. 6/64 *Costa v. ENEL* ECR 585.
19. Joustavien oikeusnormien tulkinnan erityispiirteet ja niiden soveltamisen tuomioistuinkontrolli on klassinen ympäristöoikeudellisen ratkaisun teorian teema, ks. esim. Laakso Oikeus 2006 s. 615–622; Anne Kumpula: Kun oikeustiede ei riitä: ympäristötiedon rakentuminen ja ympäristöoikeus. Teoksessa Oikeuden tekstit diskursseina. Helsinki 2006 s. 89–111, s. 98 ja 103–108; Ismo Pölönen: Ympäristövaikutusten arviointimenettely. Tutkimus YVA-menettelyn oikeudellisesta asemasta ja kehittämistarpeista ympäristöllisen vaikuttavuuden näkökulmasta. Helsinki 2007 s. 8–15; Soininen 2016 s. 1–2 ja 96–103.
20. Ks. esim. Kauppila YJ 2014 s. 57–74, jossa arvioidaan vesienhoitosuunnitelman huomioon ottamista lupaviranomaisen velvollisuutena.

Lain sanamuodon ollessa tulkinnanvarainen tulkinnan kohteena oleva muodollisesti velvoittava normilähde tulee usein oikeudellisesti täytetyksi heikosti velvoittavien ja/tai sallittujen tulkintalähteiden ilmaisemalla oikeudellis-normatiivisella sisällöllä.²¹ Tästä johtuen normilähteet hahmottuvat usein suhteessa tulkintalähteisiin hierarkian sijaan osin heterarkkisesti, vaikkakin muodollisesti tulkinnan kohteena on ympäristöoikeudessa käytännössä aina laintasoinen säännös, jonka sisältöä täsmennetään muiden tulkinnallisten lähteiden avulla. Tässä mielessä perinteinen vahvan ja heikon velvoittavuuden välinen rajanveto (vertikaalinen normilähdehierarkia) hämärtyy, ja samalla ympäristöoikeudellisen ratkaisun teorian keskeishuomio siirtyy oikeuslähdeopista (yleisistä velvoittavuuskysymyksistä ja normilähteistä) tulkinta- ja argumentaatiooppien eli tulkintalähteitä ja niiden käyttöä koskevien teorioiden tarkasteluun.²²

3. Ympäristöoikeuden tulkinta- ja argumentaatio-opit

3.1. Sanamuodon mukaisen tulkinnan ja argumentaation haasteet

Ympäristösäännösten tulkinnassa käytetään lähtökohtaisesti samoja tulkinta- ja argumentaatio-oppeja kuin muitakin säännöksiä tulkittaessa. Yksinkertaistaen tulkinta- ja argumentaatio-opit ovat tiivistettävissä sanamuodon mukaiseen, tavoitteelliseen ja systeemiseen tulkintaan.²³ Tarkastelemme jäljempänä erikseen ympäristöoikeudellisen ratkaisutoiminnan ominaispiirteenä faktuaalisia argumentteja.

21. Selvyyden vuoksi on todettava, että myös vahvasti velvoittavilla kansalliseen ja unionin oikeuteen sisältyvillä oikeuslähteillä on keskeinen tulkinnallinen vaikutus silloinkin, kun ne eivät suoraan sovellu ratkaistavana olevaan tapaukseen. Ks. esimerkiksi unionin oikeuden tulkintavaikutuksesta tarkemmin jakso 3.3.
22. Ks. samansuuntaisesti myös *Matti Ilmari Niemi*: Oikeuslähteet verkkona – käytännöllinen näkökulma. Teoksessa *Oikeusteorian poluilla*. Juhlakirja professori Rauno Halttunen. Rovaniemi 2006 s. 219–240, jonka lähtökohtana oikeuslähteiden verkkomallia kehittäessään on kysymys (s. 226) ”Onko hierarkkinen lista enää adekvaatti tapa jäsentää oikeuslähteitä, kun eri lähteiden väliset suhteet ovat hierarkkia ja luetteloa monimuotoisemmat ja niiden välinen järjestys suhteellinen?”
23. Ks. jaotellusta *Neil MacCormick – Robert S. Summers*: Interpretation and Justification. Teoksessa *Neil MacCormick – Robert S. Summers (eds.): Interpreting Statutes. A Comparative Study*. Farnham 1991 s. 511–544, s. 511–516; *Joxerramon Bengoetxea*: The Legal Reasoning of the European Court of Justice. Towards a European Jurisprudence. Oxford 1993 s. 234–262; *Neil MacCormick*: Rhetoric and the Rule of Law. A Theory of Legal Reasoning. Oxford 2005 s. 124–137 ja ympäristöoikeudessa *Kumpula ym.* 2014 s. 100–105.

Sanamuodon mukaisella tulkinnalla tarkoitetaan säännöksen sisältämien käsitteiden tulkittamista luonnollisen kielen mukaisen merkityksen tai juridisen erityismerkityksen valossa.²⁴ Tulkinta tukeutuu tulkittavaan (laki)tekstiin itseensä, jolloin tulkinnan kohteena oleva säännös määrittää itsenäisesti oman oikeudellis-normatiivisen merkityksensä yleisten kieltä ja kielioppia koskevien käytäntöjen tai juridisen erityismerkityksen mukaisesti.²⁵ Sanamuodon mukaisessa tulkinnassa normilähde riittää ratkaisunormin muodostamiseksi eikä tulkintalähteitä tarvita lainkaan.

Sanamuodon mukaisen tulkinnan keskeishaaste johtuu lakitekstissä ilmaistun abstraktin, tietyistä konkreettisista asiayhteydestä irrotetun normiformulaation tulkinnanvaraisuudesta. Ongelma on käsitteellistetty kielen avoimuutena (open texture of language), hämäryytenä (fuzziness of language) tai huokoisuutena (porosity of language).²⁶ Tämä keskustelu kytkeytyy suoraan myös rajoitteisiin, joita liittyy yhteiskunnallisen muutoksen ohjaamiseen oikeuden avulla.²⁷

24. Perinteisesti oikeusteoreetikot ovat ajatelleet, että tulkintaa tarvitaan ainoastaan niissä tilanteissa, joissa käsitteen ydinmerkitys ajautuu ongelmiin, ks. kokoavasti *MacCormick* 2005 s. 121–122. Ks. ydinmerkityksestä alun perin *H. L. A. Hart: Positivism and the Separation of Law and Morals*. Harvard Law Review (HLR) Vol. 71 No. 4 (1958) s. 593–629, s. 607–608; *H. L. A. Hart: The Concept of Law*. Second edition. Oxford 1994 s. 126 ja 128. Merkityssisällön määrittämisen ongelmat ovat kuitenkin pikemminkin pääsääntö kuin poikkeus, ks. *Aulis Aarnio – Robert Alexy – Aleksander Peczenik: The Foundation of Legal Reasoning*. Teoksessa Aulis Aarnio – Neil MacCormick (eds.): *Legal Reasoning Volume 1*. Dartmouth 1992 s. 15–40, s. 20: ”Unambiguity is actually rare in law texts. The normal case is for instance *ambiguous, vague, evaluatively open, incomplete* text of law or the case where the law text contains an internal *incompatibility* (or inconsistency).”
25. Hyvä esimerkki juridisesta erityismerkityksestä on VL 3:5, jonka mukaisesti lupa-asiaa ratkaistaessa on otettava huomioon asemakaava sekä yleiskaavan ja maakuntakaavan oikeusvaikutukset. Käytännössä ”on otettava huomioon” tarkoittaa korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännön valossa, ettei VL:n mukaista lupaa lähtökohtaisesti tule myöntää asemakaavan tai edes yleiskaavan vastaisesti. Ks. esim. KHO 2014:41; KHO 9.8.2012 t. 2129. Tältä osin ”yksityiskohtainen kaava on otettava huomioon” muuttuu käytännössä muotoon ”lupaa ei saa myöntää yksityiskohtaisen kaavan vastaisesti”.
26. Ks. *Hart* 1994 s. 124–128. Ibid. s. 126: ”– – there is a limit, inherent in the nature of language, to the guidance which general language can provide.” Näin myös *Paul Ricoeur: Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Fort Worth 1976 s. 29; *Brian Bix: Law, Language and Legal Determinacy*. Oxford 1993 s. 7; *Ronald Dworkin: Taking Rights Seriously*. Cambridge 1978 s. 34. Kielen avoimuuden taustalla on *Hartin* (1994 s. 128) mukaan ”relative indeterminacy of aim” sekä ”relative ignorance of fact”, ks. laajemmin *Hart* 1994 s. 128–141 sekä 272–273; *Aleksander Peczenik – Jerzy Wróblewski: Fuzziness and Transformation. Towards Explaining Legal Reasoning*. Theoria Vol. 51 No. 1 (1985) s. 24–44, s. 24. Ks. kokoavasti luonnollisen kielen ongelmista laintulkinnassa *Elina Paunio: Beyond Words. The European Court of Justice and Legal Certainty in Multilingual EU Law*. Helsinki 2011 s. 31–35; *Susanna Lindroos-Hovinheimo: Despairing Justice and the Ethics of Legal Interpretation*. Helsinki 2011 s. 12–14; *Elina Paunio: Legal Certainty in Multilingual EU Law. Language, Discourse and Reasoning at the European Court of Justice*. London and New York 2013 s. 11–16.
27. Ks. yhteiskunnallisen muutoksen ja joustavien normimuotoiluiden kytköksestä *Chaim Perelman: Justice, Law and Argument. Essays on Moral and Legal Reasoning*. Dordrecht 1980

Ympäristöoikeudessa sanamuodon mukaisen tulkinnan merkitys on rajoittunut ennen kaikkea siksi, että ympäristösääntelyssä on perinteisesti käytetty joustavia, avoimia normeja, joiden normatiivinen sisältö ei ole yksiselitteinen.²⁸ Ympäristönsuojelulain (527/2014, YSL) 8.1 §:n velvollisuus käyttää ympäristöluvanvaraisessa toiminnassa parasta käyttökelpoista tekniikkaa tai luonnonsuojelulain (1096/1996, LSL) 31 §:ssä ELY-keskukselle annettu toimivalta myöntää poikkeus LSL 29 §:n mukaisesta luontotyyppisuojelesta, jos suojelun tavoitteet eivät huomattavasti vaarannu, ovat edellä mainittujen VL:n intressivertailusääntelyn ja MAL:n kauniin maisemakuvan ohella kuvaavia esimerkkejä kielellisesti joustavasta sääntelystä, joka vaatii tuekseen sanamuodon lisäksi muitakin tulkinta- ja argumentaatio-oppeja. Tämä ei heikennä sitä lähtökohtaa, että sanamuodon mukaista tulkintaa käytetään, jos kielellinen merkitys on tarpeeksi yksiselitteinen ja muiden tulkinta- ja argumentaatio-oppien valossa ongelmaton.²⁹

Kielen ajoittainen rajallisuus ympäristöoikeudellisissa ratkaisutoiminnassa käy hyvin ilmi kahdesta hiljattain annetusta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta. Ensimmäinen esimerkki (KHO 2015:143) koskee korkeimman hallinto-oikeuden selostusta aiemmassa ratkaisussa (KHO 2010:40) esitetystä oikeushojeesta maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, MRL) 190.3 §:n mukaisen valituslupajärjestelmän soveltamisalan osalta:

”Tapauksessa KHO 2010:40 oli kysymys siitä, koskiko maankäyttö- ja rakennuslain valituslupajärjestelmä myös ympäristökeskuksen poikkeamispäätöksiä. Voimaantu-

s. 121–122 ja 130; *Staffan Westerlund*: Avvägningar i miljörätten. Lakimies 1984 s. 1306–1328, s. 1309; *Aulis Aarnio*: Lain ja kohtuuden tähden. Helsinki 1986 s. 20; *Kari Kuusiniemi*: Ympäristönsuojelu ja immissioajattelu. Helsinki 1992 s. 128; *Olavi Syrjänen*: Harkinta ja joustavat normit. Lakimies 2000 s. 407–411, s. 407; *Lauri Tarasti*: Yhteiskunnan oikeudellistuminen. Defensor Legis 2002 s. 575–585, s. 579–580.

28. Ks. *Erkki J. Hollo*: Pilaamiskiellon sisältö vesilain mukaan. Helsinki 1976 s. 9; *Westerlund LM* 1984 s. 1309; *Kuusiniemi* 1992 s. 127; *Anne Kumpula*: Desibeli on poliittinen, byrokraattinen ja taloudellinen suure. Teoksessa *Global Biodiversity*. 3. kansainvälisen ympäristöoikeuden päivät. Helsinki 1997 s. 117–163, s. 122–126; *Kumpula ym.* 2014 s. 33–34. Ks. joustavien normien esiintymisestä ympäristöoikeuden ulkopuolella esim. *Aarnio* 1989 s. 78; *Brian Z. Tamanaha*: *A General Jurisprudence of Law and Society*. Oxford 2001 s. 105; *Kaijus Ervasti*: Tuomioistuinkulttuurin kehityslinjoja. Oikeus 2005 s. 352–375, s. 370–371; *Seppo Laakso*: Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampere 2012 s. 62.

29. Ks. sanamuodon mukaisen tulkinnan aseman korostamisesta *Ari Ekroos*: Kauneus ja rumuus ympäristöoikeudessa. Ympäristöoikeudellinen tutkimus maisemaa ja kaupunkikuvaa koskevasta lainsäädännöstä. Helsinki 1995 s. 21 ja viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä esim. KHO 2015:69, jossa oli kysymys siitä, voitiinko tuulivoiman tuotantoa palvelevia sähkönsiirtojohtoja pitää MRL 161.1 §:ssä tarkoitettu tavoin yhdyskuntaa tai kiinteistöä palvelevina johtoina. KHO:n mukaan säännös ei sanamuodon mukaisesti tulkittuna edellytä, että kiinteistöä palvelevalla sähköjohdolla siirrettäisiin sähköä vain jakeluverkosta kiinteistöllä asuvalle tai toimivalle sähkönkäyttäjälle. Tämän johdosta MRL 161.1 §:n soveltamiselle ei ollut estettä. Ks. sanamuodon mukaisen tulkinnan korostamisesta vesihuoltolain (119/2001) 33.1 §:n 3 kohdan mukaisen valitusoikeuden tulkinnan osalta KHO 2015:55.

losäännökseen sisältynyt siirtymäsäännös oli koskenut vain kunnassa tehtyjä päätöksiä. Siirtymäsäännöksen perusteluissa myös todettiin, että valituslupajärjestelmää ehdotetaan sovellettavaksi lain voimaantulon jälkeen kunnassa tehtäviin päätöksiin. Korkein hallinto-oikeus totesi, että laajennetun valituslupajärjestelmän tavoitteena on korkeimman hallinto-oikeuden työskentelyn tehostaminen ja käsittelyaikojen lyhentäminen. Valituslupajärjestelmä on tarkoitettu ulottumaan poikkeamispäätöksiin ratkaisutyyppinä. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että voimaantulosäännöksen sanamuoto ei vastannut lain valmisteluasiakirjoista ilmenevää tarkoitusta. Maankäyttö- ja rakennuslain 190 §:n 3 momenttia oli tulkittava niin, että se koski kaikkia poikkeamispäätöksiä.”

Sanamuodon rajoittuneisuus tunnistettiin myös tapauksessa KHO 2015:124, jossa oli kysymys vanhan ympäristönsuojelulain (86/2000) 42.1 §:n 4 kohdan mukaisen erityisten luonnonolosuhteiden tulkinnasta. Hallinto-oikeus oli tapauksessa tulkinnut, että turvetuotantoalueella sijainneen maakotkan reviiri rajoitti kyseessä olevan lainkohdan nojalla turvetuotantoa. Korkein hallinto-oikeus totesi osin sanamuotoon tukeutuen, osin sitä problematisoiden, että

”[y]mpäristönsuojelulain 42 §:n 1 momentin 4 kohdan sanamuoto ja yksityiskohdaiset perustelut huomioon ottaen luonnonolosuhteilla tarkoitetaan lähinnä rajattua ekologista kokonaisuutta, eikä siten lähtökohtaisesti jonkin yksittäisen lajin yksilöä tai sen reviiriä. Lajien sekä niiden elinympäristön suojelusta säädetään tarkemmin ja erikseen luonnonsuojelulaissa. Jonkin lajin lisääntymispaikka voi kuitenkin sijaita määrätyllä alueella sen vuoksi, että alueen luonnonolosuhteet ovat siellä erityisiä ja samalla lajille erityisen sopivia. Tällöin erityisten luonnonolosuhteiden olemassaolo on arvioitava ottaen huomioon lisääntymispaikka yhdessä muiden olosuhteiden kanssa. – – Maakotkan reviiri voi ulottua satojen neliökilometrien alueelle. Tällaisen alueen ei voida kokonaisuudessaan katsoa ilmentävän laissa tarkoitettuja erityisiä luonnonolosuhteita. Erityisiä luonnonolosuhteita voi olla enintään sellaisella reviirin osalla, joka mahdollistaa maakotkan lisääntymisen, muninnan ja poikasvaiheen. – – Kun otetaan huomioon, että toiminnasta aiheutuva häiriö kuuluu vain osittain ympäristönsuojelulain soveltamisalaan, ja toisaalta alueen laajuuteen ja sen yksilöintiin liittyvät seikat, toiminnasta ei voida tässä tapauksessa katsoa aiheutuvan ympäristönsuojelulain 42 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuja seurauksia.”

Tämän esityksen kannalta on mielenkiintoista, että korkein hallinto-oikeus aloittaa sanamuodon mukaisesta tulkinnasta, mutta päättyy erityisten luonnonolosuhteiden tulkinnan osalta pian siihen, että tulkintaan vaikuttavat ”lisääntymispaikka ja muut olosuhteet”. Sanamuodon mukaisen tulkinnan käyttöalan rajoitukset eivät kuitenkaan tarkoita, että lakiin normilähteenä tai sen sanamuodon mukaiseen tulkintaan voitaisiin suhtautua ylimalkaisesti.³⁰ Oikeudellinen epäselvyys ei useinkaan koske normin velvoittavuutta vaan normin oikeudellista sisältöä, joka ei ole kaikissa tilanteissa yksinomaan sanamuodon perusteella pääteltävissä.

30. Ks. lainsäätäjän kunnioittamisasenteesta *Määttä* 2011 s. 223–224.

3.2. Tavoitteellinen tulkinta ja argumentaatio

Tavoitteellisen tulkinnan keskeinen ero sanamuodon mukaiseen tulkintaan on, että sanamuodon ilmaiseman normin sijaan tai sen ohella keskitytään normin taustalla olevien tavoitteiden tarkasteluun. Oikeusteoreettisesti tavoitteellisen tulkinnan asema on perinteisesti ollut kyseenalainen, mutta kansallisessa julkis-oikeudessa tavoitteellisen tulkinnan tärkeyttä lainsoveltamisessa on perusteltu erityisesti demokratiaperiaatteella.³¹ Tulkinnallinen siirtymä oikeutetaan tyyppillisimmin sillä, että sanamuoto on merkitykseltään liian laava sovellettavaksi yksittäistapaukseen tai johtaisi selkeästi demokraattisesti valitun lainsäätäjän ja välillisesti kansan tahdon vastaiseen lopputulemaan. Siinä missä edellä esitetty YSL:n erityisiä luonnonsuhteita ja maakotkan reviiiriä koskenut tapaus (KHO 2015:124) on hyvä esimerkki edellisestä, on MRL:n valituslupajärjestelmää koskenut tapaus KHO 2010:40 hyvä esimerkki jälkimmäisestä.

Tavoitteellisella tulkinnalla on oikeudellisen ratkaisun teoriassa useita eri merkityksiä. Ilmaisulla voidaan ensiksikin viitata niihin muutoksiin tai vaikutuksiin, joita lainsäätäjä tosiasiallisesti tietyllä lainsäädäntötoimenpiteellä tahtoo saada aikaiseksi. Samaa tarkoittaen on usein puhuttu lainsäätäjän subjektiivisen tarkoituksen etsimisestä tai historiallisesta tulkinnasta, jolloin pyritään selvittämään lain tavoitesäännösten tai lain esitöiden avulla, mitä tavoitetta tietyllä säädöksellä tai säännöksellä pyritään edistämään.³² Ympäristöoikeudellinen tulkinta on varsinkin tuoreen lainsäädännön osalta vahvasti tavoitteellista, mikä ilmenee korkeimman hallinto-oikeuden vakiintuneesta tavasta käyttää lain esitöitä sanamuodon mukaisen tulkinnan tukena. Lainsäätäjän subjektiivisen tarkoituksen tulkinnallisen käytön keskeishaasteena kuitenkin on, ettei lainsäätäjä ole kaikissa tilanteissa lausunut yksityiskohtaisesti säännöksen taustalla olevia tavoitteita tai tavoitteet ovat joko sisäisesti tai suhteessa lain yleistavoitteisiin ristiriitaisia.³³

31. Ks. tavoitteellisen tulkinnan oikeusteoreettisesta kiistanalaisuudesta Hartin ja Fullerin käymä klassinen keskustelu: *Hart* HLR 1958 s. 607–608 ja passim; *Lon L. Fuller*: Positivism and Fidelity to Law: A Reply to Professor Hart. *Harvard Law Review* Vol. 71 No. 4 (1958) s. 630–672, s. 662–664. Ks. tavoitteellisen tulkinnan korostuneesta asemasta kansallisessa oikeudessa esim. *Hannu Tolonen*: Oikeuslähdeoppi. Helsinki 2003 s. 115.

32. *Peczenik* 1989 s. 406–407: ”One may thus make a distinction between a subjective and an objective-teleological construction of statutes. The former is based on the will of persons participating in legislation, or on *travaux préparatoires*.” Ks. myös *Aarnio* 1989 s. 225–226; *Tolonen* 2003 s. 115. Ks. subjektiivisten tavoitteiden erilaisista käyttötarkoituksista myös *Ronald Dworkin*: *Law’s Empire*. Cambridge 1986 s. 15–23. Subjektiivisen tahdon määrittelyn osalta on usein huomautettu, että esitöiden ikä vaikuttaa niiden painoarvoon, ks. *Hans Thornstedt*: *The Principle of Legality and Teleological Construction of Statutes in Criminal Law*. *Scandinavia Studies in Law* Vol. 4 (1960) s. 209–246, s. 243; *Tolonen* 2003 s. 116.

33. Sivuutamme tässä tavoitteellisen tulkinnan asemaan liittyvät laajemmat teoreettiset haasteet ja keskustelut, koska käytännön lainsoveltamistoiminnassa tavoitteellisella tulkinnalla on merkittävä rooli. Ks. tavoitteellisen tulkinnan teoreettisista ongelmista kokoavasti esim. *Stig Strömholm*: *Legislative Material and Construction of Statutes. Notes on the Continental Approach*.

Tavoitteellisella tulkinnalla voidaan viitata myös niihin toimenpiteisiin, joita lainsäätäjällä *olisi tahtonut* saada aikaiseksi, jos olisi lainsäätämistä edeltävässä tilanteessa osannut kuvitella käsillä olevan lainsoveltamistilanteen.³⁴ Tällaisella objektiivisella lainsäätäjän tarkoituksen konstruoinnilla tarkoitetaan lain tavoitteen muotoilemista käyttäen apuna muita(kin) tulkinta- ja argumentaatio-oppeja kuin lainsäätäjän historiallista, dokumentoitua tahtoa.³⁵ Tavoitteena on mahdollisimman yhtenäisen ja koherentin arvojen ja päämäärien järjestelmän rakentaminen.³⁶ Irtaantuminen historiallisesta lainsäätäjän tahdosta perustuu viime kädessä siihen, ettei lainsäätäjän voida *rationaalisesti* ajatella pyrkineen esimerkiksi keskenään selkeästi ristiriitaisiin tavoitteisiin.³⁷

Objektiivis-tavoitteellinen tulkinta on usein sidoksissa systeemiseen tulkintaan eli ajatukseen oikeusjärjestelmän sisältämien arvojen ja tavoitteiden muodostamasta kokonaisuudesta. Ympäristöoikeudessa tämä kokonaisuus tarkoittaa sekä kansallista että unionin oikeutta. Tältä osin tavoitteellinen ja systeeminen tulkinta lähenevät toisiaan, mistä syystä ympäristöoikeudessa onkin objektiivis-tavoitteellisen tulkinnan sijasta täsmällisempää käyttää ilmaisua *tavoitteellisen-systeeminen tulkinta* tai puhua *systeemisistä tavoitteista*.³⁸ Siirrymme seuraavaksi tarkastelemaan systeemisen tulkinnan asemaa osana ympäristöoikeuden tulkinta- ja argumentaatio-oppeja, minkä jälkeen on mahdollista tarkemmin analysoida, mistä tavoitteellis-systeemisessä tulkinnassa on kysymys.

Scandinavian Studies in Law Vol. 10 (1966) s. 173–218, s. 216; Michael S. Moore: A Natural Law Theory of Interpretation. Southern California Law Review Vol. 58 (1985) s. 277–398, s. 350–352; Peczenik 1989 s. 353–354; Bix 1993 s. 183–189; Jeremy Waldron: Legislators’ Intentions and Unintentional Legislation. Teoksessa Andrei Marmor (ed.): Law and Interpretation. Essays in Legal Philosophy. Oxford 2006 s. 329–356, s. 331 ja 352–353; Soininen 2016 s. 114–124.

34. Perelman 1980 s. 151; David O. Brink: Legal Theory, Legal Interpretation, and Judicial Review. Philosophy & Public Affairs Vol. 17 No. 2 (1988) s. 105–148, s. 125–129; Gregory Bassham: Original Intent and the Constitution. Lanham 1992 s. 29; David O. Brink: Legal Interpretation, Objectivity, and Morality. Teoksessa Brian Leiter (ed.): Objectivity in Law and Morals. Cambridge 2001 s. 12–65, s. 26–30; Brian Leiter: Law and Objectivity. Teoksessa Jules Coleman – Scott Shapiro (eds.): The Oxford Handbook of Jurisprudence & Philosophy of Law. Oxford 2002 s. 969–989, s. 978.

35. Peczenik 1989 s. 406–407. Ks. myös Per Olof Ekelöf: Teleological Construction of Statutes. Scandinavian Studies in Law Vol. 2 (1958) s. 75–117, s. 90–91; Dworkin 1986 s. 58–59; Markku Helin: Lainoppi ja metafysiikka. Tutkimus skandinaavisen oikeusrealismin tieteenkuvasta ja sen vaikutuksesta Suomen siviilioikeuden tutkimuksessa vuosina 1920–1960. Helsinki 1988 s. 131; Aarnio 1989 s. 229–230.

36. Peczenik 1989 s. 346.

37. Juha Pöyhönen: Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu. Helsinki 1988 s. 44.

38. Ks. tältä osin Määttä 2011 s. 219; Määttä LM 2013 s. 184–186; Soininen YMPO 2014 s. 173–178; Soininen 2016 s. 220–276.

3.3. Systeeminen tulkinta ja argumentaatio

3.3.1. Perinteisen ja modernin systeimirakennuksen perinteet

Järjestelmällä tai systeemillä tarkoitetaan sijainniltaan tai toiminnaltaan yhteen kuuluvien osien kokonaisuutta.³⁹ Oikeudellisessa tulkinta- ja argumentaatioteoriassa on puhuttu systeemisestä tai systemaattisesta⁴⁰ tulkinnasta ja argumentaatiosta, jolla on karkeasti ottaen tarkoitettu oikeusjärjestyksen hahmottamista yhtenäisenä kokonaisuutena eli oikeusjärjestelmänä.

Oikeusjärjestelmän yhtenäisyys on nähtävissä kahdesta, toisiaan täydentävästä näkökulmasta. Perinteinen systeemiajattelu näkee oikeusjärjestelmän koostuvan säännöistä, joiden tulisi muodostaa loogisesti yhtenäinen ja ristiriidaton eli konsistentti kokonaisuus.⁴¹ Tällöin lainsoveltajan ja oikeustieteen tehtäväksi muodostuu ensisijaisesti sääntöjen välisten ristiriitojen ratkaisu. Modernimpi käsitys oikeusjärjestelmästä hahmottaa systeemin sääntöjen sijaan – tai oikeastaan sääntöjen ohella – oikeuden arvo- ja tavoiteperustan yhtenäisyytenä.⁴² Tällöin järjestelmän rakentamisen avaimena ei ole muodollisesti pätevien sääntöjen välisten konfliktien hallinta vaan erilaiset *punnintatyökalut*, joiden avulla oikeuden arvo- ja tavoiteperustan yhtenäisyyttä voidaan ylläpitää.

Perinteinen ja moderni systeemiajattelu muodostavat kaksi teoreettista perinnettä, joiden varaan systeeminen tulkinta ja argumentaatio rakentuvat. Vaikka teoriat voidaan nähdä toisilleen vastakkaisina, on hedelmällisempää hahmottaa systeemiteoriat toisiaan täydentäviksi käsityksiksi systeemisestä tulkinnasta ja

39. MOT Kielitoimiston sanakirja 2015.

40. Systeeminen ja systemaattinen tulkinta ymmärretään tässä artikkelissa toistensa synonyymeiksi. Käsitteillä on kuitenkin tarkasti ottaen merkitysero. Systeeminen on siinä mielessä deskriptiivinen käsite, että se tarkoittaa järjestelmäperustaisia argumentteja ottamatta kantaa siihen, onko tarkoitettu järjestelmä yhdenmukainen eli järjestelmällinen. Käsitteeseen systemaattinen sisältyy normatiivinen perusvire, koska siinä argumentti nähdään paitsi järjestelmään tukeutuvaksi, myös järjestelmälliseksi eli systemaattiseksi. Tässä mielessä systeemisen tulkinnan tai argumentaation käsite on normatiivisesti viattomampi.

41. *Rudolf Stammler*: Theorie der Rechtswissenschaft. Halle 1911 s. 364–365; *Aulis Aarnio*: Justifiointi ja selittäminen. Lakimies 1974 s. 305–339, s. 306; *Laakso* 2012 s. 383–38; *Bengoetxea* 1993 s. 191: ”The values stressed by this ideology are those of stability, security, and judicial restraint. The model of norms it is based upon is that of legal rules, and the tool for justification they propound is the legal syllogism.”

42. *Dworkin* 1978 passim; *Dworkin* 1986 s. 228–232; *Robert Alexy*: A Theory of Constitutional Rights. Oxford 2002 s. 44–110 ja passim; *Aulis Aarnio*: Oikeudellisen ajattelun perusteista. Helsinki 1971 s. 112–114; *Martti Koskenniemi*: General Principles: Reflections on Constructivist Thinking in International Law. Oikeustiede–Jurisprudentia 1985 s. 117–163, s. 156–158; *Pöyhönen* 1988 s. 5, 111 ja passim; *Bengoetxea* 1993 s. 191; *Laakso* 2012 s. 395; *Douglas Fisher*: Legal Reasoning in Environmental Law. A Study of Structure, Form and Language. Cheltenham 2013 s. 41. Tältä osin on paikallaan ainoastaan tunnustaa, että moderninkin systeemiajattelun juuret ovat käsitelainopissa, ks. *Aulis Aarnio*: Mitä lainoppi on? Helsinki 1978 s. 163.

argumentaatiosta.⁴³ Tällöin huomio kiinnittyy niihin välineisiin, joita systeemi-teoriat tarjoavat käytännölliselle lainopille ja oikeudelliselle ratkaisutoiminnalle.

Ympäristölainsäädännölle on tyypillistä säädösten monimuotoinen lomittuminen ja verkottuminen.⁴⁴ Säädökset ovat ympäristöoikeudessa tyypillisesti rinnakkaisia, päällekkäisiä ja toisiaan täydentäviä. Vaikka kehityspiirre ei ole ominainen vain ympäristöoikeudelle, kaikilla muilla oikeudenaloilla lainsäädäntöä ei ole rakennettu samanlaisen verkstorakenteen varaan. Tämä ominaispiirre korostaa systeemisen tulkinnan asemaa, usein velvoittavalla säädösten suhteita määrittävällä linkkisääntelyllä vahvistettuna.

Linkkisäännökset ilmentävät perinteisen systeemijattelun mukaista asetelmaa, jossa yksittäiseen säädökseen sisältyvien ja useiden säädösten välisten oikeusnormien suhteet hahmotetaan yhtenäisenä, konsistenttina kokonaisuutena. Tällöin systeemisten tulkintavaihtoehtojen joukosta valitaan se, joka parhaiten tyydyttää mahdollisimman monen järjestelmään sisältyvän normin (tai tarkemmin: normi- ja tulkintalähteen) vaatimukset. Tämän lähtökohdan taustalla on ajatus siitä, ettei velvoittavia normi- tai tulkintalähteitä tulisi jättää lainsoveltamisessa huomiotta siinäkin tilanteessa, että lähteet näyttävät puoltavan ristiriitaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Yksittäisten säännösten sanamuotoon tukeutuva tulkinta-asenne ei ole käyttökelpoinen joustavien ja verkostomaisten säännösten maailmassa.

Sääntelyn verkstorakenteisuus auttaa täsmentämään kielellisesti epäselviä ilmaisuja, mutta toisinaan tulkinnallinen ongelma voi koskea nimenomaisesti systeemisen linkkisäännöksen merkitystä. Tällainen tilanne on jossain määrin esimerkiksi VL:n ja YSL:n osalta ojitushankkeissa, jotka jäävät VL:n mukaisen lupakynnyksen alapuolelle. VL 1:2.1:n mukaisesti lakia sovelletaan vesitalousasioihin, joiden alaan ojitushankkeet tyypillisesti kuuluvat. Kuitenkin VL:n lupakynnyksen alle jääviin, pilaantumisen vaaraa aiheutuviin toimintoihin sovelletaan saman linkkisäännöksen mukaisesti YSL:a. Tällöin kysymys kuuluu, sovelletaanko VL:n lupakynnyksen alle jääviin ojitushankkeisiin ainoastaan VL 1 ja 2 luvun tai YSL 1 ja 2 luvun yleissääntelyä vai molempia.⁴⁵ Tulkintaongelma koskee systeemin rakentumisen tapaa.

43. Systeemitteoriat voidaan toki nähdä vieläkin laajempänä käsitteenä, ks. esim. *Bengoetxea* 1993 s. 56.

44. Ks. eräiltä osin *Tapio Määttä*: Säädösten välisiä suhteita määrittävät linkkisäännökset vahingonkorvausoikeudessa ja lunastuslainsäädännössä. Teoksessa *Kiinteistöjä, vaihdantaa ja sivilissuhteita*. Juhlakirja Jarno Tepora 60 vuotta. Helsinki 2007 s. 323–355, s. 323–324 ja passim.

45. Ks. tämän kysymyksen osalta *Lea Halonen*: Metsäojitukset ja vesiensuojelusääntely – Sääntelyteoreettinen tutkimus vesiensuojelusääntelyn toimivuudesta. Joensuu 2016 s. 46–50.

3.3.2. Perinteinen systeemiajattelu säädöksen sisäisenä ja säädösten välisenä argumentaationa

Useimmiten perinteinen systeemiajattelu ilmenee *säädöksen sisäisenä* argumentaationa, jossa epäselvää säännöstä täsmennetään tulkinnallisesti saman säädöksen toisella säännöksellä (usein toisen säännöksen sanamuodolla). Tällöin välittömän soveltamisen kohteena olevan säännöksen osalta laki toimii normilähteenä ja systeemisen tulkinnan osalta tulkintalähteenä.

Velvoittavimmillaan säädöksen sisäiset viittaukset määrittävät säädöksen sisäisen systeemin rakennuspalikat. Hyvänä esimerkkinä tästä on VL 19:7, jonka tarkoituksena on antaa valvontaviranomaiselle mahdollisuus hakea pakkotoimisesti VL:a edeltävän lainsäädännön nojalla myönnetyn säännöstelyluvan lupamääräysten muuttamista. Säännöksen sisältöä selvitettyä on perehdyttävä ensin VL 19:7:ään, josta on viittaus VL 3:21:n yleisiin lupamääräysten asettamista koskeviin oikeudellisiin edellytyksiin. VL 19:7:n sisältö määrittäyty soveltuvien osin VL 3:21:n valossa.

Läheskään aina säädöksen sisäiset systeemi yhteydet eivät hahmotu pelkästään lain sisäisten viittaussäännösten avulla vaan ne perustuvat vakiintuneisiin soveltamiskäytäntöihin ja säädöksen rakenteeseen. Tyypillisesti ympäristösäädösten alkuun sijoitetut yleiset luvut koskevat kaikkea säädöksen soveltamisalaan kuuluvaa toimintaa ja täydentävät säädöksessä erityissääntelyn kohteena olevaa toimintaa. Esimerkiksi YSL 1 ja 2 luku koskevat kaikkea pilaantumisen vaaraa aiheuttavaa toimintaa. Sitä vastoin luvut 4 ja 6 koskevat ainoastaan luvanvaraisia hankkeita. Koska luvanvaraiset hankkeet kuuluvat automaattisesti YSL:n soveltamisalaan, sovelletaan niihin lupaharkintaa ja lupamääräyksiä koskevien säännösten lisäksi YSL:n yleisiä säännöksiä ilman erillistä viittaustakin.

Säädösten välisestä systeemiargumentaatiosta on kysymys silloin, kun epäselvää säännöstä täsmennetään toisesta säädöksestä ilmenevän tulkinta-argumentin avulla.⁴⁶ Edellistä esimerkkiä VL 19:7:n tulkinnan osalta säädösten välisen systeemin osalta jatkaen on säännöstä tulkittava VL 1:2.1:n valossa ottaen huomioon velvoite, ettei lupamääräysten muutos johda LSL:n, MRL:n tai muinaismuistolain (295/1963) vastaisiin seurauksiin.

Myös Euroopan unionin oikeudella ja kansainvälisellä oikeudella on vahva tulkinnallinen asema systeemisessä argumenttina kansallisen oikeuden täsmenämässä. Tältä osin hyvä esimerkki on tapaus KHO 2013:15, jossa oli kysymys muun muassa siitä, voitiinko asuintarkoituksiin alun perin rakennettua omakotitalorakennusta pitää luontodirektiivin⁴⁷ liitteessä IV(a) tarkoitetun eläinlajin (pohjanlepakko) LSL 49.1 §:ssä tarkoitettuna lisääntymispaikkana, jota

46. Tässä *Peczenikin* (1989 s. 384) esitystä soveltaen ja laajentaen.

47. Neuvoston direktiivi 92/43/ETY, annettu 21 päivänä toukokuuta 1992, luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta, EYVL L 206, 22.7.1992 s. 7–50.

lainkohdan mukaan ei saa hävittää eikä heikentää. KHO yhtyi tältä osin Turun hallinto-oikeuden perusteluihin, joissa todettiin, että LSL 49.1 §:ää on tulkittava luontodirektiivin lisäksi Suomea sitovien kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden valossa ottaen huomioon esimerkiksi sopimus Euroopan lepakoiden suojelusta (SopS, 104/1999), jonka III artiklan mukaisesti sopimusosapuolten on lepakoiden elinympäristöjen suojelusta päättäessään kiinnitettävä riittävää huomiota lepakoiden kannalta tärkeisiin elinympäristöihin. Näillä perustein LSL 49.1 §:n soveltamisala ulottui myös asuintarkoitukseen rakennetun omakotitalon purkamiseen ja edellytti LSL 49.3 §:n mukaista poikkeuslupaa.

Unionin oikeuden keskeisyys säädösten välisen systeemiargumentaation merkityksessä ilmenee hyvin myös LSL 65.1 §:n mukaista Natura-arviointivelvoitetta tulkittaessa. Korkein hallinto-oikeus on tyypillisesti viitannut Natura-arviointia koskevista tapauksista ensin luontodirektiivin 6(3) artiklaan, joka muodostaa Natura-arviointivelvoitteen unionioikeudellisen perustan. Tämän jälkeen viitataan systeemitulkinnallisena argumenttina unionin tuomioistuimen *Waddenzee*-ratkaisuun.⁴⁸ Siinä katsottiin luontodirektiivin 6(3) artiklan tulkinnan osalta, että ympäristönkäyttöhankkeiden yhteydessä on asianmukaisesti arvioitava hankkeen vaikutukset Natura-alueen suojelutavoitteiden toteutumiseen ellei hankkeen haitallisia vaikutuksia voida objektiivisesti arvioiden poissulkea (ks. esimerkiksi KHO 2014:37, kohta 2.3.1). Tällä tavoin säädösten välinen systeemiargumentaatio kiinnittyy läheisesti ennakkotapausten systeemiseen asemaan, jonka tarkasteluun siirrymme seuraavaksi.

3.3.3. Ympäristöoikeudelliset ennakkotapaukset perinteisessä systeemiajattelussa

Perinteinen, konsistenssiperustainen systeemiajattelu ilmenee myös oikeuskäytännön ilmentämän systeemin korostumisena laintulkinnassa.⁴⁹ Ympäristöoikeudessa korkeimman hallinto-oikeuden päätösten ennakkopäätösasemaan on suhtauduttu varauksella sellaisten asiaryhmien kohdalla, joissa korkeimmassa hallinto-oikeudessa on mahdollista hakea asiaan muutosta ilman valituslupaa. Kun ympäristöllisille ratkaisuille on tyypillistä vaihtelevista ympäristöolosuhteista johtuva tilannesidonnaisuus, yleistysten tekeminen ympäristöasioita koskevasta oikeuskäytännöstä ei aina ole mahdollista.⁵⁰

48. C-127/02, Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddensee ja Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels v. Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2004) ECR I-07405.

49. Anglo-amerikkalaisessa oikeuskulttuurissa systematisointipyrkimykset ovat kohdistuneet mannermaista oikeuskulttuuria voimakkaammin oikeuskäytännön hahmottamiseen yhtenäisenä kokonaisuutena, ks. Stone 1964 s. 33–34; Dworkin 1986 s. 228–232; Brian Z. Tamanaha: Beyond the Formalist-Realist Divide. The Role of Politics in Judging. Princeton 2010 passim.

50. Ks. aiheeseen liittyvää keskustelua esim. *Tapio Määttä*: Maanomistusoikeus. Tutkimus omistus-oikeusparadigmoista maaomaisuuden käytön ympäristöoikeudellisen sääntelyn näkökulmas-

Edellä esitetyistä varaumista huolimatta ympäristöoikeudessa on perinteisesti pidetty korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisuja ennakkopäätösten kaltaisina siinä mielessä, että niillä on asema systeemisenä tulkintalähteenä. Ympäristöoikeudessa on myös keskusteltu paljon KHO:n lyhyiden ratkaisuselostoiden (LRS), korkeimman hallinto-oikeuden sivuilla julkaistavien muiden ratkaisuiden ja julkaisemattomien ratkaisuiden tulkinta- ja argumentaatio-opillisesta asemasta.⁵¹

Tarkastelun kohteena oleva oikeudellinen kysymys määrittää kuitenkin olenaisesti oikeuskäytännön tulkintalähdeasemaa ja tapaa, jolla oikeuskäytäntö systeemisenä argumenttina vaikuttaa tulkintaan. Esimerkiksi vesioikeudellisen lupaharkinnan syvälinen ymmärtäminen vaatii laajan julkaisemattoman oikeustapaustaineiston tarkastelua. Vastaava tilanne on myös esimerkiksi maankäyttö- ja rakennusoikeudessa suunnittelutarvealueita koskevan oikeustilan selvittämisen osalta. Ympäristöoikeudessa kaikki korkeimman hallinto-oikeuden tapausryppikategoriat voivat saada muodollisten ennakkopäätöskriteerien puuttumisesta huolimatta oikeudellista merkitystä systeemisen tulkinna ilmentäjinä.

Varsinaisten ennakkotapausten sijaan ympäristöoikeudessa muodostuu usein – ehkä osin valituslupajärjestelmän puuttumisesta johtuen – kumuloituvia tulkintalinjoja, jotka ilmenevät pitkän ajan kuluessa annetuista tapausryppäistä. Kumuloituneet tulkintalinjatkaan eivät kuitenkaan muodosta ennakkotapauksia siinä merkityksessä, että KHO olisi sidottu tulevaisuudessa niissä esitettyyn linjaan.

Sekä kumuloituvien tulkintalinjojen että tulkintalinjan muutoksen osalta tapaus KHO 2013:173 on erityisen mielenkiintoinen. Tapauksessa oli muun muassa kysymys siitä, voitiinko LSL 48 ja 49 §:n mukaista poikkeusta pitää edellytyksenä vanhan vesilain (264/1961) mukaisen luvan myöntämiselle. Toisin sanoen kysymys oli siitä, kuinka vahvana kahden säädöksen välinen järjestelmä oli nähtävä.

ta. Helsinki 1999 s. 232–233, 457–459; Kuusiniemi OTJP 2001 s. 219–220; Kauppila YJ 2014 s. 51; Elina Nyholm: Oikeuskäytännön hyödyntäminen ympäristöoikeudellisessa tutkimuksessa. Ympäristöjuridiikka 1/2016 s. 69–85, s. 75–78. Valituslupajärjestelmä on aiemmin ollut ympäristöasioissa harvinainen poikkeus pääsäännöstä, mutta viime aikoina valituslupan käyttöalalla on ympäristölainsäädännössä laajentunut ja myös yleiseen valituslupajärjestelmään siirtymistä hallintolainkäytössä on pohdittu. Ks. Lauri Tarasti – Riitta Rönn – Mari Pantsar – Kari Kuusiniemi – Tiina Kähkö: Ympäristömenettelyjen sujuvoittaminen ja tehostaminen. Arvio toteuttamisvaihtoehdoista. Ympäristöministeriön raportteja 2015 s. 62. Saatavana osoitteesta: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B3958E753-B749-440E-8777-D71DD405BE87%7D/107681> (20.1.2015).

51. Ks. kokoavasti Nyholm YJ 2016 s. 75–78. Korkeimman hallinto-oikeuden oman näkemyksen mukaan vuosikirjaratkaisut ovat tulkinnallisesti painavinta ainesta, toiselle sijalle sijoittuvat lyhyet ratkaisuselosteet. Tämän jälkeen tulevat muut julkaistut ratkaisut ja viimeisenä julkaisemattomat ratkaisut. Hierarkia on pääteltävissä KHO:n esittämistä oikeustapaustyyppikohdaisista kuvauksista, ks. <http://www.kho.fi/fi/index/paatoksia.html> (21.1.2016).

KHO:n mukaan LSL:n mukaista poikkeusta ei voitu pitää *kategorisena* vaatimuksena VL:n mukaisen luvan myöntämiselle yksinomaan aiemmin muodostuneen oikeuskäytännön ja tätä tukevan oikeuskirjallisuuden perusteella. Tämän esityksen kannalta mielenkiintoista on, että korkeimmassa hallinto-oikeudessa oli ehtinyt muodostua melko yhtenäiseltä vaikuttava edellytysuhdetta koskeva linja, jota ratkaisulla osittain heikennettiin, mutta jolle KHO antoi punninnassa merkitystä. Ratkaisun eräänä keskeisenä oikeusohjeena oli siten se, ettei edellytysuhde voinut nimenomaisen säännöksen puuttuessa vakiintuneen oikeuskäytännönkään nojalla olla vahvasti velvoittava. KHO korosti perusteluissaan kontekstuaalisen arvioinnin merkitystä edellytysuhteen arvioinnissa. Vakiintuneen oikeuskäytännön normilähdestatus kiistettiin, mutta oikeuskäytännön asemaa tulkintalähteenä ei.⁵²

3.3.4. Moderni systeemiajattelu

Käsitys oikeuden arvo- ja tavoiteperustan rakentumisesta periaatteiden varaan on nykyisin vakiintunut.⁵³ Useilla ympäristöoikeuden osa-alueilla periaatteet on kodifioitu osaksi lainsäädäntöä. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat YSL 20 §:ssä ilmaistut varovaisuus- ja huolellisuusperiaatteet sekä ympäristön kannalta parhaan käyttökelpoisen tekniikan periaate tai kaivoslain (621/2011) 6 §:ssä ja VL 2:7:ssä ilmaistu haittojen minimoinnin periaate. Periaatteet määrittelevät laveasti sääntelyn kohteena olevassa toiminnassa noudatettavat oikeudelliset suuntaviivat, joiden valossa täsmällisempää aineellista lainsäädäntöä on tulkittava. Esimerkiksi varovaisuusperiaatetta käytetään vakiintuneesti tulkinnallisena apuvälineenä ympäristönsuojeluoikeudessa.⁵⁴ Hyvänä esimerkkinä on tapaus KHO 2015:117, jossa oli kysymys olemassa olevan 540 siitosnaarasketun turkistarhan ympäristöluvan laajentamisesta kattamaan 1 557 siitosnaarasketun

52. Tosin tässä on todettava, että lähemmässä tarkastelussa aiempikin tulkinta vakiintuneesta oikeuskäytännöstä edellytysuhteen hyväksi on paljastunut jossain määrin virheelliseksi, ks. tältä osin tarkemmin *Niko Soininen*: Luonnonsuojelullisen poikkeusluvan ja hankeluvan välisestä edellytysuhteesta ympäristöoikeudessa. *Ympäristöjuridiikka* 4/2015 s. 10–28, s. 15–21.

53. Jo *Otto Brusiin* (Tuomarin harkinta normin puuttuessa. Helsinki 1938 s. 159–160) esitti, että oikeuden systemaattisuus on konsistenssin ohella oikeuden arvoperustaan kiinnittynyt todetessaan, että periaatteet muodostavat oikeusjärjestelmän *rakenteen*. Ks. konsistenssin ja koherenssin linkityksestä ja erottelusta *Neil MacCormick*: Legal Reasoning and Legal Theory. Oxford 1978 s. 106; *Neil MacCormick*: Coherence in Legal Justification. Teoksessa A. Peczenik – L. Lindahl – B. van Roermund (eds.): Theory of Legal Science. Dordrecht 1984 s. 235–251, s. 235–238; *Aulis Aarnio*: The Rational As Reasonable: a Treatise on Legal Justification. Dordrecht 1987 s. 199–200; *Dworkin* 1986 s. 219–224. *Peczenikin* (1989 s. 386) mukaan konsistenssi on ainoastaan yksi koherenssin edellytyksistä. Konsistenssin ja koherenssin välisen yhteyden tunnistaa myös *Laakso* 2012 s. 185 ja 395.

54. Ks. tältä osin laajemmin *Leila Suvantola*: Huominen ei koskaan kuole. Luonnonsuojelun ja ympäristönkäytön kilpailutilanteen ratkaisemisesta. Helsinki 2006 passim.

laajuinen toiminta. Korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei luvan myöntämiselle ollut edellytyksiä muun muassa sen vuoksi, että vain 400 metrin säteellä sijaitisi useita asuinrakennuksia. KHO päätyi muun muassa varovaisuusperiaatteen nojalla siihen, ettei lupaa hankkeelle voitu myöntää.

Myös perus- ja ihmisoikeuksien oikeudellisen merkityksen vahvistuminen on ilmentymä modernista koherenssiperustaisesta systeemiajattelusta. Ympäristöoikeudellisissa asioissa perusoikeudet saavat oikeudellisessa argumentaatiossa merkitystä muun muassa asetelmissa, joihin liittyy omaisuuden suojan ja ympäristöperusoikeuksien välisiä jännitteitä.⁵⁵

Periaatteiden sekä perus- ja ihmisoikeusargumentaation ohella moderni systeemiajattelu ilmenee myös edellä mainituista systeemisistä tavoitteista. Tältä osin mielenkiintoisia ovat esimerkiksi tapaukset, joissa kahden jo tulkitun normin välillä on lähtökohtainen ristiriita, jota pyritään tulkinnallisesti lievittämään tavoitteellis-systeemisellä argumentaatiolla. Näissä tilanteissa tietyn oikeusnormin tiukasta soveltamisesta (sanamuodon mukaisesta tulkinnasta) on joustettu sen kanssa ristiriitaisena näyttäytyvän normi- tai tulkintalähteen hyväksi, jos molempien oikeuslähteiden tai niiden taustalla olevien sääntelyjärjestelmien tavoitteet on tästä huolimatta keskeisiltään voitu saavuttaa samanaikaisesti.

Systeemisten tavoitteiden rakentaminen käy hyvin ilmi tapauksesta KHO 2012:97, jossa oli kysymys siitä, oliko ELY-keskuksella oikeus saada verotoimistolta jäljennös perukirjasta. ELY-keskus perusteli tietopyyntöään sillä, ettei se voinut täyttää velvollisuuttaan neuvotella alueen omistajien kanssa Natura 2000-verkostoon kuuluvan alueen hankkimisesta valtion omistukseen, jollei se tiennyt, ketkä olivat alueen omistajia. Alueen omistajat ilmenivät vain perukirjasta, mutta ELY-keskuksella ei ollut nimenomaista säädettyä oikeutta saada tietoja verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999, VJSL) 4 §:n 1 momentin perusteella salassa pidettävästä perukirjasta yksinomaan luonnon-suojelun toteuttamista koskevan julkisen tehtävänsä perusteella. KHO:n enemmistö kuitenkin katsoi, että VJSL 13.1 §:n sanamuotoa oli mahdollista tulkita siten, että jäljennös perukirjasta oli mahdollista antaa ELY-keskukselle VJSL:n mukaisen salassapitoa koskevan poikkeussääntelyn suorasta soveltumattomuudesta huolimatta. Näkökulma siirtyy sanamuodosta tavoitteiston tarkasteluun:⁵⁶

55. Aiheesta on kirjoitettu laajasti kotimaisessa ympäristöoikeudellisessa kirjallisuudessa, ks. esim. *Kai Kokko*: Ympäristöperusoikeuden evoluutio kirjallisuuden ja erityisesti korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisujen valossa. Teoksessa *Oikeus kansainvälisessä maailmassa*. Ilkka Saraviidan juhlakirja. Helsinki 2008 s. 309–341, jossa analysoidaan myös ympäristöperusoikeuksien merkitystä KHO:n oikeuskäytännössä.

56. Tapauksessa ei kuitenkaan ollut kysymys perinteisesti hahmotetusta tavoitteellisesta tulkinnasta, mikä käy hyvin ilmi eri mieltä olleen hallintoneuvoksen lausunnosta: ”Sanamuotonsa ja otsikkonsa valossa tulkittuna verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 13 § ei koske viranomaisten välistä tietojenvaihtoa. Edellä mainitun hallituksen esityksen lausumat tukevat tämän olleen myös lainkohdan tarkoituksena, joten sanamuodon vastaiselle tulkinnalle ei ole perusteita.” (Kurs. lisäty.) *Määttän* (LM 2013 s. 183) mukaan ”[t]ulkintatilanne hahmo-

” – laventavan tulkinnan oikeutusta on punnittava vasten niitä perusteita, joiden vuoksi perukirja on nykyainsäädännössä säädetty salassa pidettäväksi asiakirjaksi, sekä asiaan liittyviä perusoikeussäännöksiä.”⁵⁷

Ajatuksena tapauksen enemmistön argumentaatiossa lienee se, että siirtymällä tavoitteiston konstruoinnissa yksittäistä säännöstä koskevasta lainsäätäjän subjektiiivisesta tahdosta yleisemmällä tasolle (säännös → säädös → oikeudenala → oikeusjärjestys) voidaan alemmalla tasolla ilmenevä tavoitteiden ristiriitaisuus pyrkiä ratkaisemaan tulkitsemalla oikeusnormimuotoilua siten, että se parhaiten täyttää ylemmällä asteella olevan systeemisen tavoitteen asettaman päämäärän.⁵⁸ Tällä tavoin ensi alkuun ristiriitaiselta vaikuttavat tavoitteet ovat potentiaalisesti yhteensovittavissa.

Kaikille modernin systeemiajattelun ilmentymille on tyypillistä, että systeeminen tulkinta sekoittuu tavoitteelliseen tulkintaan. Vaikka periaatteet sekä perus- ja ihmisoikeudet onkin ilmaistu asetetussa oikeudessa, niiden tarkan tulkinnallisen sisällön määrittäminen vaatii usein tavoitteellisen askeleen normin taakse. Systeemisten tavoitteiden rakentaminen on puolestaan avoimen tavoitteellista, mutta tavoitteet pyritään hahmottamaan yksittäistä säännöstä tai säädöstä laajempänä, systemaattisena kokonaisuutena. Kaikkia näitä modernin systeemiajattelun ilmentymiä yhdistää sitoutuminen oikeuden koherenssiin eli arvo- ja tavoiteperustaiseen yhtenäisyyteen ympäristöoikeudellisessa tulkinnassa. Tavoite- ja arvoperusta on harvoin automaattisesti yhtenäinen. Se täytyy konstruoida sellaiseksi tulkintalähteitä käyttäen. Kokonaisuutena perinteinen ja moderni systeemiajattelu täydentävät toisiaan.

tetaan yksittäistä säännöstä laajempänä kokonaisuutena, jolloin havaitaan myös kuolinpesän osakkaiden etujen mukaista olevan, että ELY-keskus saa tiedon kiinteistön omistajista. Tällöin omistajien kanssa voidaan neuvotella vapaaehtoisista kaupoista ennen pakkolunastuksen käynnistymistä.”

57. KHO 2012:97.

58. Systeemisillä tavoitteilla on tältä osin läheinen yhteys EU-oikeuden tavoitteelliseen tulkintaan. Ks. tältä osin esim. *Bengoetxea* 1993 s. 260–262; *Jan Komárek*: Legal Reasoning in EU Law. Teoksessa Anthony Arnull – Damian Chalmers (eds.): *The Oxford Handbook of European Union Law*. Oxford 2015 s. 28–51, s. 46. *Fisherin* (2013 s. 277–278) mukaan systeemiset tavoitteet ovat unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä näytelleet merkittävää osaa esimerkiksi lintudirektiivin tulkinnassa. Tältä osin hän viittaa erityisesti tapauksiin *C-57/89 komissio v. Saksa* ECR I-883; *C-355/90 komissio v. Espanja* ECR I-4221 ja *C-284/95 Safety Hi-Tech Srl v. S & T Srl* ECR I-4301. Unionin tuomioistuin tunnistaa tämän itsekin, ks. *C-525/12 komissio v. Saksa* (ei julkaistu), kohta 43: ”Aluksi on huomattava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkitsemisessa on otettava huomioon paitsi sen sanamuoto ja sillä tavoitellut päämäärät myös sen asiayhteys ja unionin oikeuden säännökset ja määräykset kokonaisuudessaan, ja myös unionin oikeuden säännöksen tai määräyksen syntytahdosta voi ilmetä sen tulkinnan kannalta merkityksellisiä seikkoja.” Ks. systeemitaavoitteellisen argumentaation kehittelystä laajemmin kansallisessa ympäristöoikeudessa *Soininen* 2016 s. 220–276.

3.4. Faktat tulkinnallisena argumenttina

Ympäristöoikeudellisessa kirjallisuudessa korostetaan usein, että lain tulkinta voi muuttua, vaikka lain sanamuoto (normilähteistö) ei muuttuisi. Muutoksen perustana voivat olla esimerkiksi oikeudellisen tulkintaympäristön muutos, arvojen muutos, luonnontieteellisen tiedon lisääntyminen tai tekniikan kehittyminen. Oikeudellisen ratkaisun teoriassa kysymystä voidaan jäsentää fakta- ja normipremissien vuorovaikutuksen kautta ja kysymyksenä laintulkinnan monitieteisyydestä.⁵⁹

Ympäristöoikeudelliseen sääntelyyn, alan peruskäsitteisiin, periaatteisiin ja luvanmyöntämisedellytyksiin on sisäänrakennettuna luonnontieteellinen ja tekninen ulottuvuus. Oikeusnormi–tosiseikka-relaatiot on usein rakennettu näiden ulottuvuuksien varaan.⁶⁰ Lainsoveltajalla on oltava jokin käsitys tapauksen tosiseikoista, jotta hän voi valita ja täsmentää tapauksessa relevantteja säännöksiä. Tapauksessa olennaisten tosiseikkojen tunnistaminen ei kuitenkaan ole mahdollista ilman jotain ennakkokäsitystä mahdollisesti tilanteeseen soveltuvista säännöksistä. Oikeudellisen ratkaisun teoriassa tätä yhteyttä kuvataan hermeneuttiseksi kehäksi.⁶¹

Normien ja faktojen osittainen sekoittuminen johtaa tilanteeseen, jossa esimerkiksi vesipuitedirektiivin 4(1) artiklassa asetettu oikeudellinen tavoite saavuttaa vesistöjen hyvä tila vuoteen 2015 mennessä on vesialueen hyvän tilan määrittelyn osalta pitkälti luonnontieteellinen kysymys. Tämä siirtää väistämättä ympäristöjuridisen argumentaation painopistettä oikeusnormien puolelta tosiseikkoihin. Ympäristöoikeudessa on vakiintuneesti tunnistettu, että tapauksen tosiseikkasto sijoittuu ennakkovalvonnan osalta tulevaisuuteen, minkä johdosta

59. Normien ja faktojen tiukkaan erotteluun on suhtauduttu oikeusteoriassa ja hallintolainkäytössä epäillen, ks. *Aarnio* 1975 s. 185; *Paso ym.* 2015 s. 126. Vesioikeudellisessa lupaharkinnassa faktojen ja normien erottamisen ongelmallisuuteen on kiinnittänyt huomiota *Hollo* 1976 s. 298. Tosiseikkojen ja normien sekoittuminen saa tukea myös *Kari Kuusiniemen* (Arvojen muutos ja ympäristölakien tulkinta. Teoksessa Ari-Matti Nuutila (toim.): Oikeuden tavoitteet ja menettelyt. Muistikirja Hannu Tapani Klamille. Helsinki 2003 s. 63–80, s. 76–77), *Pekka Vihervuoren* (Totuudesta hallintolainkäytössä. Teoksessa Risto Nuolima – Pekka Vihervuori – Hannele Klemettinen (toim.): Juhlakirja Pekka Hallberg 1944–12/6–2004. Helsinki 2004 s. 494–510, s. 508) ja *Jussi Kauppilan* (Pintaveden normatiivinen tila. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2011 s. 11–47, passim) esityksistä, joissa VL:n mukaista intressivertailua on kuvailtu arvojen, normien ja faktojen yhteenkietoutuvaksi kudokseksi. Ks. myös *Määttä OTJP* 2005 s. 417. Erottelun vaikeuden taustalla on viime kädessä seurausharkinnan voimakas vaikutus joustavien normien tulkintaan. Ks. tosiseikkojen vaikutuksesta normin muodostamiseen oikeusteoreettisesta näkökulmasta *Heinilä Oikeus* 2005 s. 265–267 ja 270–271.

60. Ks. kokoavasti *Kumpula* 1997 s. 122–126. Ympäristöoikeudellista laintulkintaa on oikeuskirjallisuudessa usein pidetty erityisen monitieteisenä, ks. *Kumpula ym.* 2014 s. 155–156.

61. *Aarnio* 1987 s. 70–71; *Tolonen* 2003 s. 6–8; *Jarkko Tontti*: Right and prejudice: Prolegomena to a hermeneutical philosophy of law. Aldershot 2004 s. 28.

tapauksen tosiseikoista (ympäristövaikutuksista) ei voi olla täyttä varmuutta.⁶² Tämän valossa ei olekaan yllättävää, että normi- ja faktapremissin erottamisen perusteet on kyseenalaistettu.⁶³

Faktojen ja normien sekoittumisesta huolimatta faktoista ei voi suoraan johtaa normeja, vaan faktoja arvioidaan sanamuodon mukaisesti, tavoitteellisesti tai systeemisesti tulkittavan normin valossa. Siten esimerkiksi edellä esitetyssä YSL:n lupaharkintaa koskevassa tapauksessa KHO 2015:124 huomioon otettavien erityisten luonnonolosuhteiden tulkinnassa huomioitiin se luonnontieteellinen seikka, että maakotkan reviiri voi olla satoja neliökilometrejä. Koska YSL:lla ei kuitenkaan ole *tarkoitettu* suojella näin laajoja alueita, oli erityisten luonnonsuhteiden käsitettä muun muassa tästä, perimmiltään luonnontieteellisestä syystä tulkittava supistavasti siten, ettei erityinen luonnonsuhde voi kategorisesti tarkoittaa lajin reviiriä kokonaisuudessaan.

Vaikka tulkinnallinen päättelyketju kiinnittyy sanamuodon mukaiseen, tavoitteelliseen ja systeemiseen tulkintaan, on faktuaalisilla, tosiasiamailmaa koskevilla argumenteilla (tässä: luonnontieteellinen tieto reviirin laajuudesta) merkittävä vaikutus tulkintaan, koska suojellun lajin reviirin samaistaminen erityisten luonnonsuhteiden käsitteeseen kaikkien lajien kohdalla johtaisi yleisellä tasolla lupajärjestelmän kannalta järjestelmän tarkoituksen ja tavoitteen kannalta ongelmiin.⁶⁴ YSL:n mukaista erityisten luonnonolosuhteiden käsitettä *tulkitaan* osin tosiasiamailmaa koskevan tiedon avulla, mikä sitten peilataan YSL:n tavoitteelliseen järjestelmään.

Faktojen tulkinnallista asemaa koskevaa keskustelua on käyty ympäristöoikeudessa erityisesti soft law -käsitteen alla. Soft law on käsitteenä epämääräinen ja väljä, eikä sen täsmällistä määrittelyä ole mielekasta tavoitella. Käsitteestä on hyötynyt, kun halutaan korostaa, että ympäristöoikeuden tulkinnassa pitää

62. Ks. esim. *Abram Chayes*: The Role of the Judge in Public Law Litigation. Harvard Law Review Vol. 89 No. 7 (1976) s. 1281–1316, s. 1302; *Pekka Vihervuori*: Viranomaisen asianosaispuhevallasta vesiasioissa. Tutkimus edunvalvonnan edellytyksistä vesien käyttöä koskevassa päätöksenteossa. Helsinki 1981 s. 85; *Kari Kuusiniemi*: Perusoikeudet ja biodiversiteetin suojelu. Teoksessa Ympäristöoikeudellisia tutkimuksia 1998. Suomen Ympäristöoikeustieteen Seuran julkaisuja 30. Helsinki 1998 s. 7–124, s. 85; *Vihervuori* 2004 s. 506; *Kuusiniemi* 2013 s. 200; *Fisher* 2013 s. 432; *Belinskij – Paloniitty – Soininen* LM 2015 s. 614–619.

63. *Hollo* 1976 s. 298; *Kuusiniemi* 2003 s. 76–77; *Vihervuori* 2004 s. 508; *Määttä* OTJP 2005 s. 417; *Heinilä* Oikeus 2005 s. 265–267 ja 270–271; *Kaupilla* YMPO 2011 passim; *Soininen* 2016 s. 2–3, 58 ja 113.

64. Vastaavanlainen tulkintatilanne esiintyy selvitys- ja selvilläolovelvollisuuden sisältöä määrittäessä. *Niko Soininen ja Ville Vuorio* (Viitasammakkoa koskevien luontoselvitysten riittävyys turvetuotannon ympäristöluvituksessa. Ympäristöjuridiikka 4/2015 s. 29–53, s. 47–50) argumentoivat, että oikeudellisen selvitys- ja selvilläolovelvollisuuden sisällön ja laajuuden määrittäminen turvetuotannon ympäristöluvituksessa on mieletöntä ilman, että tunnistetaan havaittavien lajien lajiekologiaan liittyvät erityispiirteet. Perusteelliselstakin vaikuttava selvitys voi olla täysin hyödytön, jos se on tehty lajin havaitsemismahdollisuuksien kannalta väärään aikaan tai väärin menetelmin.

hyödyntää muutakin aineistoa ja muita argumentteja kuin virallislähteitä (lakia, esitöitä ja ennakkotapauksia).⁶⁵

Soft law -aineistot ovat eräs mekanismi, jonka avulla avoimien, joustavien säännösten sisältöä pystytään täsmentämään ja konkretisoimaan ennakoitavalla, johdonmukaisella ja kontrolloitavalla tavalla. Vaikka soft law’lla ei ole muodollista perustaa lainsäädännössä, oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa aineistot voivat saada merkitystä jopa heikosti velvoittavana *tulkintalähteenä*. Jos viranomaiset ja tuomioistuimet vakiintuneesti käyttävät jotain soft law -aineistoa (esimerkiksi luonnontieteellistä inventointiaineistoa) päätöksensä perusteena oikeudellisen ratkaisutoiminnan johdonmukaisuusvaatimuksen vuoksi, tällainen aineisto voi muodostua heikosti velvoittavaksi tulkintalähteeksi. Teoreettisessa mielessä on kiirehdittävä toteamaan, että tämä ei tarkoita faktojen aseman korottumista normilähteeksi vaan faktojen tulkintalähdeaseman tunnistamista ja tunnustamista.

Soft law’n käytössä oikeuslähteenä korostuu ratkaistavan tapauksen erityispiirteet huomioonottava tapauskohtainen sisällöllinen hyväksyttävyyssarviointi. Toisinaan erilaisiin inventointeihin, suunnitelmiin ja ohjelmiin voi sisältyä sellaista tietystä lupaharkintatilanteessa relevanttia aineistoa, että sen sivuuttaminen voi tehdä ratkaisusta oikeudenvastaisen. Jos esimerkiksi vakiintuneesti päätöksenteon kriteerinä käytettäviä soft law -tyyppisiä pohjavesi-inventointeja ei ympäristölupa- tai maa-aineslupapäätöksenteossa oteta lainkaan huomioon, lupaviranomaisen tekemä päätös voi tulla mahdollisen valituksen johdosta tuomioistuimessa kumotuksi asian puutteellisen selvittämisen perusteella.⁶⁶ Tällöin soft law’n tulkintalähdeasema normilähteenä toimivan MAL:n tai YSL:n osalta on niin vahva, ettei normilähteen sisällön määrittäminen ole oikeudellisesti hyväksyttävällä tavalla mahdollista ilman soft law’n muodossa ilmeneviä faktuaalisia argumentteja. Tältä osin soft law’n oikeusvaikutukset kuitenkin määrittävät soveltamistilannekohtaisesti.

Soft law’n muodossa ilmenevän faktuaalisen argumentaation asemasta hyvä esimerkki on tapaus KHO 2015:168, jossa oli kysymys lihasikalan laajennusta koskevan ympäristöluvan myöntämisen edellytyksistä ja parhaan käyttökelpoisen tekniikan vaatimuksesta. Erityisesti kysymys oli siitä, voitiinko lietesäiliöiden rakentaminen sallia kiinteän katteen sijaan kelluvalla katteella ilman, että hankkeesta aiheutuu vanhan ympäristönsuojelulain vastaisia seurauksia hajuhaittojen muodossa. KHO totesi, että saadun selvityksen perusteella kiinteä kate ei olisi lietesäiliöstä aiheutuvan hajuhaitan rajoittamisen kannalta merkittävästi tehokkaampi kuin sitä olennaisesti edullisempi kelluva kate, ja tulkitsi, ettei parhaan käyttökelpoisen tekniikan vaatimus edellyttänyt kiinteän katteen käyttämistä.

65. Ks. soft law -käsitteen määrittelystä ja esiintymisestä tarkemmin Määttä OTJP 2005 s. 348–381.

66. Ks. kokoavasti Määttä OTJP 2005 s. 356 ja 381–386.

Tapauksessa parhaan käyttökelpoisen tekniikan vaatimuksia arvioitiin muun muassa ympäristöministeriön 18.12.2014 päivätyn muistion ja Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen julkaisun valossa. Selvitysten perusteella KHO päätyi siihen, ettei yksiselitteistä selvitystä kiinteän katteen merkittävästä tehokkuudesta suhteessa kelluvaan katteeseen ollut esitettävissä, minkä johdosta kiinteän katteen edellyttämistä parhaana käyttökelpoisena tekniikkana ei voitu puoltaa kelluvan katteen kustannuksella. Soft law saa merkittävän aseman parhaan käyttökelpoisen tekniikan tulkinnassa.

Yhteenvetona faktuaalisten argumenttien osalta voidaan todeta, että niiden tarkoituksena on skandinaavisen realismin perinteen mukaisesti tuoda lain tulkintaan ja soveltamiseen ripaus tilanneherkkyyttä yhtäältä sanamuodon mukaisen, tavoitteellisen ja systeemisen argumentaation vastapainoksi, toisaalta niiden tueksi.⁶⁷ Tilanneherkkyyks on lainsoveltajan tulkinnan taitoon sisältyvää kykyä tunnistaa ja havaita erilaisten ratkaisutilanteiden erityispiirteitä ja uskallusta tehdä tarpeen mukaan erilaisia ratkaisuja erilaisissa tilanteissa.⁶⁸ Tältä osin esimerkiksi luonnontieteellisten ja teknisten selvitysten muodossa käytettävä soft law täyttää tärkeää tulkinnallista tehtävää. Faktuaalisten argumenttien avulla ylläpidetään ympäristöoikeudellisen ratkaisun ennakoitavuutta ja hyväksyttävyyttä.

4. Lopuksi: oikeudellisen ratkaisun teoria osana ympäristöoikeuden yleisiä oppeja

Oikeudellisen ratkaisun teoriaa ja oikeudellista argumentaatiota koskevat kysymyksenasettelut ovat ympäristöoikeudellisessa tutkimuksessa kytkeytyneet osaksi oikeudenalan lainopillista perinnettä. Viimeisen vuosikymmenen aikana ympäristöoikeudellista ratkaisutoimintaa ja argumentaatiota on lisääntyvässä määrin analysoitu ja kehitetty myös oikeusteoriapainotteisesti ilman välitöntä lainopillista kysymyksenasettelua ja tiedonintressiä. Osaltaan tästä johtuen teoreettiseksi ympäristöoikeudeksi luonnehdittavissa oleva tutkimus on saanut oikeudenalalla lisääntyvää merkitystä. Sama ilmiö on havaittavissa useilla muillakin oikeudenaloilla.

Yleiset opit ovat – *Tuorin* tunnettua tasomallia seuraten – osa oikeuskulttuuria.⁶⁹ Myös tässä esityksessä hahmotetut ympäristöoikeudellisen ratkaisun

67. Ks. skandinaavisen realismin osalta kokoavasti *Helin* 1988 s. 370–371.

68. Ks. tilanneherkkyydestä yleisesti *Juha Pöyhönen*: Uusi varallisuusoikeus. Helsinki 2000 s. 191.

69. Ks. oikeuden tasojaottelusta *Kaarlo Tuori*: Kriittinen oikeuspositivismi. Helsinki 2000 s. 163–216.

teorian rakenneosat ja ominaispiirteet ovat korostetusti oikeuskulttuurin tasolle kuuluvia. Näiden elementtien tunnistaminen ja artikuloiminen on korostetusti oikeustieteen tehtävä. Samalla on kuitenkin tärkeää pitää silmällä käytännön lainsoveltajien toimintaa ympäristösäädöksiä sovellettaessa. Ympäristöoikeudellisen ratkaisun teorian elementtejä tunnistaessaan oikeustiede paitsi normatiivisesti kehittää lainsoveltajien työkalupakkia, myös tekee näkyväksi lainsoveltajien hiljaista tekijän tietoa.⁷⁰

Oikeudellisessa kielenkäytössä yleisillä opeilla tarkoitetaan oikeustieteen luomaa, johdonmukaiseksi tarkoitettua oppijärjestelmää. Yleiset opit ovat oikeuden alakohtaisia. Ympäristöoikeudesta on muotoutunut itsenäinen oikeudenala sille ominaisten, muista oikeudenaloista poikkeavien yleisten oppien kehittymisen kautta. Tämän esityksen lähtökohtana on ollut näkemys, että oikeudenalakoh-taisiin yleisiin oppeihin sisältyy myös käsitys oikeudenalan oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opillisista ominaispiirteistä.⁷¹ Olemme tässä esityksessä perustelleet tätä näkemystä ympäristöoikeutta esimerkkinä käyttäen.

Tarve tunnistaa ympäristöoikeuden oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-oppien ominaispiirteitä ja muotoilla erityistä ympäristöoikeudellisen ratkaisun teoriaa kumpuaa ympäristöstä poikkeuksellisenä sääntelyn kohteena. Juuri tästä näkökulmasta oikeudellisen ratkaisun teoria näyttäytyy yleisten oppien osana. Esimerkiksi perustavanlaatuinen ja ratkeamaton jännite ympäristön käytön ja suojelun välillä leimaa syvällisesti ympäristösääntelyä rakenteellisesti ja heijastuu ympäristösäännösten tulkintaan.

Sekä kansallisten että eurooppaoikeudellisten ympäristöoikeudellisten säännösten joustavuus ja sääntelyn verkostomainen systematiikka ovat perusteita korostaa yhtäältä oikeusjärjestyksen kokonaisuuden hallinnan merkitystä, toisaalta tilannekohtaisen harkinnan tärkeyttä ympäristöoikeudellisessa lainsoveltamisessa. Tavoitteellisen, systemisen ja faktuaalisia argumentteja hyödyntävän tulkinnan ja -argumentaation menetelmälliselle hallinnalle on tässä kontekstissa korostettu, ehkä muista oikeudenaloista jossakin määrin poikkeava tarve. Tällöin kasvaa myös tarve reflektoida niitä erityispiirteitä, joita yleisen oikeustieteen piirissä kehitetyt oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opit saavat ympäristöoikeudessa.

70. Ks. hiljaisesta tekijän tiedosta ja diskursiivisesta tiedosta *Tuori* 2000 s. 165–167 ja 180–181.

71. Vrt. tältä osin *Tolonen* 2003 s. 1. Näkemyksemme mukaan yleiset opit sisältävät käsityksen oikeudenalan oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-opillisista ominaispiirteistä.

Legal reasoning in environmental law

TAPIO MÄÄTTÄ, LL.D., Professor, University of Eastern Finland – NIKO SOININEN, LL.D.,
University Lecturer, University of Eastern Finland – (pp. 1028–1053)

Legal reasoning has traditionally attracted considerable interest in legal theoretical debates. Discussions about the sources doctrine and the methods of legal interpretation have sought to establish a shared doctrinal understanding spanning through all fields of law. The article discusses the characteristics that the sources doctrine developed by the analytical jurisprudence and the methods of legal interpretation recognised by the Bielefelder Kreis have in Finnish environmental law. The authors argue that the hierarchical sources doctrine is merely of limited use in environmental law, as establishing the content of valid environmental norms often requires going beyond the text of the applicable, binding source of law. In some instances a failure of textual interpretation can be covered by historical interpretation, establishing the subjective intention of the legislature. As environmental norms are, however, highly interconnected and dependent on factual evaluations, the interpretation of environmental law gains strong systemic and factual characteristics.